

З Різдвом Христовим
і Новим роком!

ActiveLex
LEX Адвокатський Іспит
**ПРАГНЕШ БУТИ
АДВОКАТОМ?**
ГОТУЙСЯ ОНЛАЙН ВЖЕ ЗАРАЗ

Юридичний Вісник України
ВСЕ ПРО ЗАКОНИ - В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Загальнонаціональна правознава газета
www.yvu.com.ua

№ 50-52 (1532-1534)

16-31 грудня 2024 року

стор. 3

Як би не було нам складно,
маємо все здолати ...

2024 рік: правові події, проблеми, закони, креативні юристи, актуальні наукові видання

Історія сучасності врешті-решт викладає свої таємниці, за якими ховаються події року. Ми прагнемо розібратися в них, зрозуміти їх значення. І раптом нас осяває, що все, ну майже все, вже колись відбувалося... Відповідальне ставлення до своєї професії потребує вміння дізнаватися про перебіг подій, умови та підстави виникнення проблем і шляхи їх вирішення, те, в якому напрямі ми рухаємося? Та й загалом, чи рухаємося, чи стоїмо на місці? Формуючи рейтинг цього року, редакція звернулася до експертних досліджень, ЗМІ; було враховано й пропозиції членів Редакційної ради ЮВУ, відомих юристів. Наші експерти побудували рейтинги традиційно, як і в минулі роки, визначаючи параметри та значущість правових явищ року, а саме:

1. Позитивні правові події.
2. Негативні правові проблеми.
3. Ефективні закони року.
4. Креативні юристи року.
5. Визначні публікації року.

Позитивні правові події

1. У даній номінації цього року безумовне перше місце наші експерти віддали переговорному процесу з Європейським Союзом. Як відомо, на саміті в Брюсселі 23 червня 2022 року Україні було надано статус кандидата в ЄС. При цьому Європейська Комісія затвердила переговорну рамку з Україною, що складається із трьох частин:

1) принципи переговорів, 2) зміст та 3) процедура. З лютого по травень відбулося 32 пояснювальні сесії в межах офіційного скринінгу ЄС. А з липня 2024-го почалися двосторонні зустрічі для представлення стану наближення українського законодавства до законодавства ЄС. Самі переговори відбуваються за 35-ма розділами, об'єднаними в 6 кластерів. Так, МОН є головним органом, відповідальним за переговори в розділах «Наука та дослідження», «Освіта та культура», Мінюст – за розділами «Судова влада та основоположні права», розділ «Юстиція, свобода та безпека».

Регламент подібних процедур допускає, що кожна країна ЄС може мати свої власні застереження, які Україні також доведеться враховувати під час переговорів. Та ж Польща може пропонувати обмеження імпорту української сільгосппродукції, вимагаючи запровадження квот. Відомо, скільки «крові випили» вже з нас поляки. Безумовно попереду вирішення проблем із Болгарією, Словаччиною, Чехією, Угорщиною. Водночас офіційне відкриття переговорів демонструє, що навіть в умовах повномасштабної війни Україна про-

довжусь реалізовувати ключові реформи, необхідні для впевненого руху до набуття членства в ЄС

2. Активізація процесу добору суддів.

У грудні 2023 року Вища кваліфікаційна комісія суддів України відновила свою роботу після річної паузи в рамках судової реформи, необхідної для отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС. У поточному році ВККСУ отримала важливе завдання – призначити 550 суддів апеляційних судів на фоні загальної нестачі в понад 3 тисяч суддів по всій країні. Проблема нестачі суддів в поєднанні з певною недовірою професійної спільноти до відкритості і прозорості першого в історії України конкурсу на заняття посад суддів апеляційних судів значно ускладнив завдання ВККСУ – укомплектувати систему апеляційних судів 550 суддями, а також перезавантажити судову владу, залучивши до суддівської роботи значну частину правників не із судової системи, а саме практикуючих адвокатів та науковців. Наразі триває оцінювання суддів на посади апеляційних судів. Закінчення конкурсу планується в січні–лютому 2025 року.

3. Верховна Рада України прийняла 21 серпня 2024 року Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправки до нього», внесений Президентом України Володимиром Зеленським. Документ підтримав 281 народний депутат України. Як відомо, Римський статут не був ратифікований, хоча після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році ратифікація цього документу є одним із прямих міжнародних зобов'язань України. На важливості ратифікації цього документа для України наголосили в організації Human Rights Watch наприкінці квітня того ж року. За інформацією парламентського комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, важливість ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду обумовлена тим, що головним міжнародно-правовим інструментом на шляху до притягнення до відповідальності російських воєнних злочинців є саме Міжнародний кримінальний суд. Після набрання чинності для України Римським статутом

Міжнародного кримінального суду та поправок до нього наша країна стала 125-ю державою-членом МКС.

4. Розширене фінансування МВФ.

Місія Міжнародного валютного фонду, що працювала в Києві 11–18 листопада, завершила роботу. Представники фонду та українська влада досягли угоди на рівні персоналу (Staff-Level Agreement, SLA). Відповідну домовленість має схвалити ще Рада директорів МВФ, яка розгляне її найближчими тижнями. Після цього Україна отримає доступ до фінансування обсягом 834,9 млн СПЗ (близько 1,1 млрд дол. США в еквіваленті), а загальна сума виплат за програмою сягне 9,8 млрд доларів. При тому МВФ наголошує, що економіка України демонструє стійкість, незважаючи на руйнівні наслідки повномасштабної війни, яка триває вже більше 1000 днів. За прогнозом фонду, зростання реального ВВП у 2024 році становитиме 4%. «Хочу подякувати команді МВФ за продуктивну роботу та конструктивні дискусії. За мудрість і гнучкість у багатьох питаннях. Наша фінальна зустріч підтверджує: ми краще почали розуміти одне одного та налаштовані й надалі ухвалювати складні рішення, аби протидіяти значній невизначеності та зберігати стійкість країни. Представники фонду за ці вісім днів змогли краще відчувати наше сьогодні з огляду на чергову серію атак з боку росії. Розраховуємо на подальшу підтримку з боку МВФ, а також щиро сподіваємося, що сьомий перегляд відбуватиметься у більш визначеному середовищі. Вже працюємо над тим, аби він був успішним», – сказав голова Національного банку України Андрій Пишний.

5. Із початку повномасштабної війни видавнича галузь, якій і так було не просто розвиватися в Україні, зіткнулася з черговими надважкими викликами, багато з яких набули постійного характеру. Однак, як і багато інших українських бізнесів, ті видавці, які продовжують працювати, демонструють стійкість у подоланні кризи й продовжують наповнювати наш ринок новими виданнями. Непересічну роль у ситуації, яку без перебільшення можна назвати розквітом української книги, відіграло безпрецедентне збільшення інтересу до всього українського – і з боку наших громадян, і з боку світової спільноти. Проте попит на друковану продукцію задовольняють не лише добросовісні видавці, а й книжкові пірати. Вони швидко адаптувалися до

змін та перепрофілювалися з російськомовних книг на україномовні. Важливо зазначити про шкоду від книжкового контрафакту для національного книговидання, а також про способи, якими ІР офіс, УІК, Мінкульт та МОН протидіють цьому явищу. Видавці стверджують, що недоотриманий через піратську діяльність дохід складає щонайменше 10–15%, а за популярними позиціями – до 30 відсотків від очікуваного. Можна констатувати, що йдеться про десятки мільйонів гривень.

Що ховається за цими цифрами? У результаті 10–12% від обсягу національного книжкового ринку займає продукція, яка так чи інакше має відношення до рф. А ще це зменшення інвестиційної привабливості нашої держави – дійсно, хто виявить бажання ризикувати своїми статками в країні, яка не здатна забезпечити надійний захист ІР прав? Ці розмірковування можна продовжувати і далі, проте висновок залишається незмінним: з книжковим піратством необхідно активно боротися вже сьогодні і докладати до цього максимум зусиль. Слід зазначити, що Український інститут книги й Українська асоціація книговидавців та книгорозповсюджувачів, державні відомства долучилися до активної протидії піратству, Український альянс по боротьбі з підробками та піратством. Ними проведені десятки інформаційних заходів, круглих столів, про протидію піратству йдеться на кожному книжковому заході, яких в умовах війни не поменшало, а як не дивно – побільшало.

Негативні правові проблеми

1. Український мікро-, малий та середній бізнес сигналізує сьогодні про певне погіршення умов для ведення бізнесу. Й хоча показник Ukrainian

Business Index поступово відновлюється після суттєвого падіння в 2022-му, але остання хвиля дослідження зафіксувала погіршення настроїв підприємців. Наразі показник UBI становить 39,9 пункта зі 100 можливих (де менш ніж 50% – зона негативних очікувань, понад 50% – зона позитивних очікувань) проти 43,7 у травні цього року. А це означає, що бізнес не бачить перспектив покращення економічної ситуації і ділового середовища в найближчі місяці. Бізнес вказує на низку негативних факторів, які заважають відновленню та розвитку підприємницької діяльності: непрогнозованість розвитку ситуації в країні, непередбачуваність дій держави, що можуть вплинути на стан бізнесу, брак робочої сили й платоспроможного попиту на внутрішньому ринку. При тому, що 22,5% опитаних керівників та власників бізнесу вважають фінансово-економічний стан своїх компаній поганим, 57,7% – задовільним або посереднім. Відмінною або доброю ситуацію називають лише 19,7% опитаних респондентів. Та й у взаємодії з владою бізнес має певні проблеми. Так, 28,3% підприємств зіткнулися з блокуванням податкових накладних. До трійки головних проблем також увійшли труднощі з бронюванням ключового персоналу (18%) та зловживання представниками влади регуляторними нормами (15,8%).

2. Проблема якісної юридичної освіти.

На сьогодні в Україні діє досить широка мережа закладів освіти, що здійснюють підготовку правників. Вона складається з понад 100 закладів вищої освіти (ЗВО) та великої кількості (також більше 100) закладів фахової передвищої освіти. Як відомо, в попередньому 2023 році, вони загалом випустили більше двох тисяч фахових молодших бакалаврів, ще стільки ж молодших

спеціалістів, 15 932 бакалаври та 7 539 магістрів за спеціальністю 081 «Право». За цими показниками – кількістю профільних навчальних закладів та кількістю випускників – Україна значно переважає середні показники в державах-членах Європейського Союзу. Наприклад, в Австрії лише 6 університетів готують правників, в Іспанії – 14, а в Польщі – 19. Натомість у ФРН, де знаходиться 57 профільних закладів, щороку фах правника здобувають у середньому 8-10 тисяч випускників. До всього додамо й те, що якісна та вільна від корупції юридична освіта залишається вкрай важливою для зміцнення верховенства права в Україні. Тож у Звіті Єврокомісії в межах Пакету розширення ЄС, опублікованому в листопаді 2023 р., серед невирішених проблем і, відповідно, завдань для України в сфері юридичної освіти значаться: проведення чіткого інституційного розмежування юридичної освіти та здійснення підготовки фахівців для правоохоронних органів; посилення вимог до доступу до юридичної освіти; посилення вимог ліцензування та акредитації закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку правників; тощо.

тільки тих, що визначаються специфічними умовами здобуття вищої освіти, зумовленими особливостями отримання кваліфікації (військові спеціальності, поліцейські спеціальності тощо). Актуальною залишається й проблема якісного добору на освітні програми з права. На сьогодні, відсутні обґрунтовані критерії визначення спроможностей абітурієнтів для здобуття вищої юридичної освіти.

Для законодавчого унормування цілого комплексу вищезазначених та інших проблем у системі вищої юридичної освіти в грудні 2023 р. комітет Верховної Ради України з питань правової політики створив робочу групу з питань реформи юридичної освіти. Вона об'єднала законодавців, суддів, урядовців, освітян, а також представників громадянського суспільства та проектів міжнародної технічної допомоги, зокрема Проекту ЄС «Право-Justice». Вказана робоча група повинна підготувати відповідні законодавчі зміни, які мають покращити якість юридичної освіти в Україні. Тож будемо сподіватися на відповідний результат.

України. Конституція 1996 р. взагалі до мінімуму звузила це коло. На сьогодні лише Президенту України, народним депутатам України, Кабінету Міністрів України та Національному банку України «дозволено ініціювати законодавчі зміни та доповнення». Отже під виглядом реформування Прокуратури України було «прибрано» з Конституції України цілий розділ «Прокуратура України». До чого це призвело?

Позбавлення права законодавчої ініціативи таких суб'єктів, як Верховний Суд, Генеральна прокуратура відкрило фронт правового нігілізму. Проаналізувавши ст. 93 Конституції України, можна зробити висновок, що законодавча й виконавча гілки влади мають право законодавчої ініціативи, що ж до судової гілки влади, то вона позбавлена такого права. Тож рівність між цими гілками влади в даному випадку порушена. Важливе значення в аналізованому аспекті мають взаємовідносини між прокуратурою та іншими органами державної влади. До 2016 р. з Конституції України випливало, що прокуратура не може належати ні до органів законодавчої, ні виконавчої, ні судової влади. Тобто діяльність прокуратури не належала до жодної гілки влади й становила самостійний вид державної діяльності. У сучасних умовах прокуратура мала би виконувати функцію «стримувань та противаг».

Проте за роки незалежності прокуратуру позбавили повноважень захисту Конституції та прав людини, ліквідували слідчі підрозділи, суттєво обмежили сфери діяльності в судах та органах державної влади й управління, утворили нові органи прокурорського самоврядування – Ради прокурорів і Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів. Також було оновлено прокурорський склад, зменшено підрозділи на місцях практично в п'ять разів – з 650 районних прокуратур до 175 місцевих, скорочено посади прокурорів. Негативним результатом цього став низький професійний рівень керівників місцевих прокуратур, які практично усунуті від організації та досудового розслідування і прийняття процесуальних рішень під час досудового розслідування. Починаючи з 2016 року і до сьогодні прокурорські кадри комплектують кваліфікаційно – дисциплінарні комісії, які зорієнтовані на «оновлення» за рахунок так званих кандидатів «зі сторони».

Цілком очевидно, що для підібраних в такий спосіб прокурорів потрібен значний

В Україні також до цих пір існують дві різні системи доступу до вищої юридичної освіти та підготовки правників залежно від підпорядкування закладу вищої освіти, а саме у вищих військових закладах освіти та закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також у закладах вищої освіти, які відповідають загальним вимогам. Такий підхід порушує конституційний принцип рівного доступу до вищої освіти. Стаття 4 Закону «Про вищу освіту», яка гарантує рівні права доступу до вищої освіти, допускає встановлення обмежень і привілеїв, але

3. Проблеми функціонування української прокуратури, колись авторитетного державного органу. Нині цей орган має невизначений конституційний статус в розділі «Правосуддя». Відповідно до Конституційного Договору між Верховною Радою України та Президентом України з 8 червня 1995 р. право законодавчої ініціативи надавалося народним депутатам України, постійним комісіям Верховної Ради України, Президентові України, Кабінету Міністрів України, Верховному Суду України, Вищому Арбітражному Суду України. Генеральному прокурору

час та досвідчені наставники для опанування новою професією. Недосвідчений керівник місцевої прокуратури, прикриваючись незалежністю рядового прокурора, самоусувається від організації та контролю за якістю досудового слідства, а забезпеченням конституційних прав учасників кримінального процесу. Таким чином утворилися анклавні зловживань та корупції працівників правоохоронних органів та судів, адже це характерно в цілому для протистояння злочинності, позитивні формується за рахунок пабліків про детективів та шпигунів на кшталт Д. Бонда, а в невдачах та хабарах звинувачують прокурорів і суддів. Наочно це видно на прикладі тих же прокурорів – в Україні. Наприклад: хабарі беруть працівники МЦК, а пишуть про те, що прокурори з інвалідністю незаконно отримують «захмарні» пенсії. Хвиля бруду остаточно зруйнувала можливі досягнення останніх реформ прокуратури, та як громовідвід прикрила цілі галузі, де дійсно процвітає зловживання та хабарництво. Процес руйнації прокуратури України має нарешті закінчитися, й розпочатися розбудова нової сучасної конституційної інституції, як це й було передбачено Декларацією про Державний суверенітет України.

4. Розуму – другорядну роль, або Інтелектуальний абсурд. Ідеться про фактичне скасування ВРУ та президентом IQ-тесту для майбутніх суддів. Точніше, тест скасувала Верховна Рада, а Президент цей новий закон підписав. А раз підписав – значить, не проти. Раніше претенденти на посаду суддів апеляційних та вищих інстанцій повинні були складати тест інтелекту (доволі складний) з прохідним балом не менше 75%. Відтепер Вища кваліфікаційна комісія суддів (ВККСу) самостійно визначатиме цей показник. Постає питання: чи може бути депутатом ВРУ людина без вищої освіти? І що закони в Україні, за якими буде жити вся країна, пишуть люди, в яких може не бути вищої освіти? Тобто, щоб лікувати, вчити, захищати чийсь інтереси в суді – диплом потрібен. А щоб керувати державою він потрібен, чи ні? А тепер скасовано й IQ-тест для майбутніх суддів. «А чому би ще не скасувати й іспити для майбутніх лікарів – навіщо їм виставлено такі ґрунтовні вимоги? Нехай неукі-лікарі лікують неуків-депутатів і неуків-суддів. Це – чорний гумор від безсилля, – каже відома лікарка, колишня депутатка ВРУ Ольга Богомолець. – Ця Верховна Рада

запам'ятається не гострими дискусіями і не історичними рішеннями (хоча як без них), а, так би мовити, «альтернативною обдарованістю» багатьох своїх депутатів. Іноді їхня «незамутненість» викликає сміх, але частіше засмучує, коли розумієш, що ці прості люди зібралися не випити пива й потравити анекдоти, а вирішувати, як нам усім жити далі. І, дивлячись на них та на їхні рішення, я не втомлююсь радіти, що пішла з політики, але залишаюся людиною, яка переживає й дбає про свою країну», – резюмує О. Богомолець. Тож чи на правильному ми шляху в контексті подібного захисту суддівського корпусу?

5. Поширення гібридних протиправних акцій в інтернеті. В цьому році виникла нова хвиля гібридного фронту у війні з боку росії. Так, відбувається поширення

відомості для здійснення повітряних ударів, зокрема, по Харкову. Співробітники СБУ затримали декількох учасників таких груп, коли вони фотографували об'єкти української ППО, що захищає місто», – додали в Службі безпеки. При цьому було викрито ще одне завдання російських агентів – підпали трансформаторів, які забезпечують рух ешелонів ЗСУ у напрямку східного фронту. Слідчі Служби безпеки вже повідомили організатору однієї з ворожих груп про підозру за ч. 2 ст. 113 Кримінального кодексу України (диверсія, вчинена в умовах воєнного стану). Також встановлено особу зв'язкового агентурних груп ФСБ. Ним виявився співробітник поліції Краснодарського краю рф, який співпрацює з російською спецслужбою.

інтерактивних ігор з різними сюжетними варіантами, з вирішенням складних головоломок та логічних завдань, які врешті-решт сприяють втягненню неповнолітніх українців у злочинну діяльність під виглядом «квест-ігор». СБУ спільно з Нацполіцією викрили нову технологію російських спецслужб, яка полягає в тому, що діти віком 15–16 років втягуються у виконання ворожих завдань із проведення розвідки, коригування ударів та підпалів. Про це повідомляє Служба безпеки України. У відомстві зазначили, що «за правилами квест-гри» діти отримували від ФСБ геолокації, після чого їхнім завданням було добратися до точки, зробити фото та відео потрібного об'єкта, а також надати короткий опис місцевості. Отримані у такий спосіб розвіддані кожна з агентурних груп відправляла своєму спільному куратору з ФСБ через анонімні чати. Надалі окупанти використовували агентурні

Ефективні закони року

Однією з об'єктивних закономірностей розвитку суспільства є необхідність підвищення ефективності правових механізмів, за допомогою яких забезпечується життєдіяльність держави і суспільства. Ця вимога значною мірою торкається закону як нормативно-правового акту, припускаючи більш повне використання його можливостей. Під ефективністю закону ми розуміємо його здатність з найменшими витратами впливати позитивно на суспільні відносини, на їх учасників у соціально-активному напрямі, які реально існують в період їх чинності.

1. Серед інших важливих законів у цьому плані виокремимо Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних

провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією» від 29 жовтня 2024 року (№ 4033-IX). Даним актом дещо вдосконалено законодавство в частині положень, які визначають укладення угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Так, статтю 53 КК доповнено положеннями, які передбачають, що додаткове покарання у виді штрафу може бути призначене в разі, коли воно не передбачено в санкції статті (санкції частини статті)

2024 року (№ 3928-IX), який регулює правові та організаційні відносини, пов'язані з веденням виноградарства, здійсненням виробництва та реалізацією винограду, вина та інших продуктів виноградарства, продуктів винних ароматизованих, визначає особливості підготовки до реєстрації, використання та захисту географічних зазначень щодо вин, продуктів винних ароматизованих, а також особливості контролю щодо таких географічних зазначень. У Додатку до Закону надано офіційні назви та визначення вин ароматизованих, визначення напоїв на основі вин ароматизованих, визначення коктейлів виномісних ароматизованих тощо.

во окупувала частину території України; 2) прямо або опосередковано (в тому числі через публічні виступи керівників або інших органів управління) підтримують збройну агресію проти України. До іноземних релігійних організацій, які знаходяться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, належать іноземні релігійні організації (в тому числі релігійні управління, об'єднання, центри), керівний центр (управління) яких знаходиться за межами України у відповідній державі-агресорі. Законом передбачено припинення релігійної організації з мотивів пропаганди ідеології «руського міра».

4. Не менш важливим та довгоочікуваним є й Закон України «Про дошкільну освіту» від 6 червня 2024 року (№ 3788-IX). В ньому дошкільну освіту визнано обов'язковою первинною складовою освіти впродовж життя. Всі органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні сприяти розвитку закладів дошкільної освіти як осередків, що забезпечують становлення людини з перших років її життя, формування людського капіталу та сталий розвиток суспільства і держави. Цей закон визначає правові, організаційні та економічні засади функціонування системи дошкільної освіти з метою забезпечення цілісного та всебічного розвитку дитини шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок і компетентностей. Визначено економічні гарантії розвитку закладів дошкільної освіти. Так, органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень зобов'язані забезпечувати, зокрема, рівні умови розвитку закладів дошкільної освіти усіх форм власності; доступність державного та комунального майна для потреб закладів дошкільної освіти; рівні умови користування нерухомим майном державної або комунальної власності, що передається закладам дошкільної освіти в оренду для провадження освітньої діяльності; доступність комунальних послуг закладам дошкільної освіти тощо.

5. Експерти звернули увагу і на Закон України «Про лобіювання» від 23 лютого 2024 року, (№ 3606-IX). Цим законом вперше в Україні визначено правові засади лобіювання, а також поняття низки термінів, зокрема: 1) бенефіціар–іноземна держава, фізична, юридична особа

Особливої частини КК, виключно у випадку затвердження судом угоди про визнання винуватості в кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Крім того, внесено зміни до статті 65 КК України та доповнено кодекс статтею 69-2, передбачивши можливість призначення більш м'якого покарання, ніж визначено законом, у випадках укладання угоди про визнання винуватості в кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Змінами до статті 469 Кримінального процесуального кодексу України уточнюються підстави для укладання угоди про визнання винуватості в кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

2. Важливе місце в колі так званих просвіропейських актів займає Закон України «Про виноград, вино та продукти виноградарства» від 22 серпня

3. Актуальним є Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» від 20 серпня 2024 року (№ 3894-IX), яким із метою захисту національної та громадської безпеки, прав і свобод людини визначено особливості діяльності іноземних релігійних організацій в Україні. При цьому іноземною релігійною організацією визначено релігійну організацію (в тому числі релігійне управління, об'єднання, центр) як юридичну особу, що утворена та/або зареєстрована відповідно до законодавства іншої держави, має місцезнаходження за межами України. Такі організації можуть здійснювати діяльність в Україні за умови, що це не шкодить національній або громадській безпеці, охороні публічного порядку, здоров'ю, моралі, правам і свободам інших осіб.

На території України заборонена діяльність іноземних релігійних організацій, які відповідають одночасно таким критеріям: 1) знаходяться в державі, яка визнана такою, що здійснила або здійснює збройну агресію проти України та/або тимчасово

або група таких осіб, у комерційних інтересах яких здійснюється лобіювання; 2) договір про надання послуг з лобіювання (далі – договір лобіювання) – правочин, вчинений у письмовій формі, відповідно до якого суб'єкт лобіювання здійснює лобіювання на замовлення клієнта в комерційних інтересах бенефіціара; 3) клієнт – іноземна держава, фізична, юридична особа або група таких осіб, яка уклала договір лобіювання із суб'єктом лобіювання в своїх комерційних інтересах чи в комерційних інтересах іншого бенефіціара; 4) комерційний інтерес – грошові кошти чи інше майно, особисті переваги, пільги, інші вигоди матеріального чи нематеріального характеру, які особа отримає чи може отримати в межах провадження господарської діяльності після впливу (спроби впливу) на об'єкт лобіювання в результаті прийняття (видання) нормативно-правового акта, внесення до нього змін, втрати чинності (скасування) нормативно-правовим актом, який є предметом лобіювання, або в результаті утримання від таких дій; 5) конфлікт інтересів під час лобіювання – суперечність між комерційними інтересами бенефіціарів суб'єкта лобіювання, інтересами чи правами суб'єкта лобіювання та його обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість суб'єкта лобіювання під час здійснення ним лобіювання. 6) Визначено й сам термін, лобіювання – діяльність, що здійснюється з метою впливу (спроби впливу) на об'єкт лобіювання в комерційних інтересах бенефіціара (за винагороду, що отримується прямо або опосередковано, та/або з оплатою фактичних витрат, необхідних для її здійснення) або у власних комерційних інтересах особи та стосується предмета лобіювання; 7) об'єкт лобіювання – суб'єкт правотворчої діяльності (крім Українського народу на всеукраїнському референдумі, територіальної громади на місцевому референдумі) та/або суб'єкт правотворчої ініціативи; 8) предмет лобіювання – нормативно-правовий акт, щодо планування розроблення, розроблення та/або прийняття (видання) якого, внесення змін до якого, втрати чинності (скасування) яким (або утримання від таких дій) суб'єкт лобіювання здійснює вплив (спробу впливу) на об'єкт лобіювання; 9) суб'єкт лобіювання – фізична або юридична особа, яка здійснює лобіювання на підставах та в порядку, передбачених цим Законом; 10) сфера лобіювання – сфера суспільних відносин, в якій суб'єкт лобіювання планує

здійснення чи здійснює лобіювання.

Креативні юристи року

Як і в минулому, та попередні роки формування рейтингу в даній номінації викликало найбільше дискусій з-поміж наших експертів. Зазначимо, що в шорт-лист рейтингового оцінювання було внесено понад сотню юристів, діяльність яких так чи інакше відповідає вимогам креативності, тобто вмінє не лише продукувати нові ідеї, але й добиватися конкретних результатів роботи. Загалом, на думку експертів, юридична креативність — це здатність правників ефективно реагувати на потреби сьогодення, їх готовність до конструктивної співпраці, швидкового вирішення проблемних ситуацій. А таких у минулому році було чимало. **Серед претендентів на відзначення в номінації, на погляд експертної комісії, називалися Данило Гетьманцев, Андрій Вишневський, Денис Малюська, Наталія Кузнецова, Олена Орлюк, Максим Цуцкірідзе, В'ячеслав Комаров, Микола Катеринчук, Ярослав Зейкан, Леонід Емець, Володимир Марченко, Олекій Баганець, Микола Кучерявенко, Іван Ліщина, Ганна Буюджи, Олександр Яновська, Юрій Бошицький, Олена Кибенко, Юлія Гришина, Микола Сірий, Святослав Піскуп, Євген Кубко, Андрій Бойко, Вікторія Пташник, Ганна Огречук, Денис Азаров, Анатолій Мірошниченко, Ігор Коліушко, Роман Куйбіда, Михайло Смокович, Петро Пацурківський, Олександр Дроздов та інші.** Із цієї чисельної й різновікової поважної когорти в остаточний список лідерів увійшли, зрозуміло, лише п'ятеро, творчі здібності, компетентності, самоорганізованість, воля та практична спрямованість діяльності яких не викликає сумніву в суспільстві. Наші експерти розташували їх наступним чином

1. Ольга СТЕФАНІШИНА – відомий політик, державний діяч, яка, попри досить молодий вік, зуміла довести свою активну позицію, патріотизм, значний менеджерський досвід. Із 5 вересня 2024 року вона займає посади віце-прем'єр-міністра з питань європейської інтеграції України та Міністра юстиції України. Із моменту призначення її на ці посади робота Мін'юсту стала невідділь-

ним елементом європейської інтеграції. Йдеться про величезний масив актів, пов'язаний із наблизенням законодавства України до права ЄС, а Міністерство юстиції також ще й формує правову політику держави. Тож Мін'юст був посилений з точки зору євроінтеграції. Протягом 10–11 грудня Ольга Стефанішина здійснила надважливіший робочий візит до Брюсселя, де провела низку зустрічей, спрямованих на зміцнення співпраці між Україною та ЄС. Під час візиту був проведений скринінг між Україною та Європейською Комісією за розділом 7 «Право інтелектуальної власності», що належить до Кластера 2 «Внутрішній ринок». Українська делегація на чолі з Ольгою Стефанішиною представила наші здобутки в імплементації регулювання права ЄС в сфері правового захисту, що стосується авторського права й суміжних прав, торговельних марок, промислових зразків, компонування напівпровідникових виробів, винаходів, захисту прав інтелектуальної власності та комерційної таємниці. Також обговорювалася дорожня карта приєднання до Європейської патентної конвенції, що є ключовим кроком до інтеграції в європейське правове поле. «Право інтелектуальної власності є важливою складовою процесу європейської інтеграції. Це основа для просування інновацій, захисту творчості та забезпечення чесної конкуренції. Сильна та ефективна система інтелектуальної власності необхідна Україні для побудови економіки, заснованої на знаннях, залучення інвестицій та повноцінної участі в Єдиному ринку ЄС. Й Україна сповнена рішучості привести національне законодавство у відповідність до законодавства ЄС у цій сфері», – підкреслила О. Стефанішина. Під час цього візиту було підписано історичну Угоду про повноправну участь України в програмі ЄС «Креативна Європа» до 2027 року. Документ підписали Ольга Стефанішина та виконавчий Віце-президент Єврокомісії Ханна Вірккунен.

2. Дмитро ЛУБІНЕЦЬ, Омбудсман України, обраний на посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини 1 липня 2022 року. Дмитро Валерійович – професійний юрист, обирався депутатом Волноваської міської ради Донецької області та народним депутатом України.

Він є доктором філософії, володіє англійською мовою.

Як керівник важливої конституційної інституції, побудував ефективну роботу із захисту прав людини. Ним було запроваджено дев'ять стрижневих напрямів роботи: 1) права громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії проти України; 2) права дитини; 3) права людини в секторі оборони та прав ветеранів і військовослужбовців, полонених та членів їхніх родин; 4) міжнародне співробітництво; 5) дотримання соціальних та економічних прав; 6) право на справедливий судовий розгляд і процесуальні права; 7) дотримання інформаційних прав; 8) моніторинг дотримання рівних прав і свобод, прав національних меншин, політичних і релігійних поглядів; 9) реалізація національного превентивного механізму. Як ми дізналися, упродовж 2023 року до офісу Уповноваженого надійшло 95 796 звернень, з них 860 – колективних (18 245 осіб) і 94 936 – індивідуальних. Варто зауважити, що кількість звернень до інституції зросла більш як удвічі (42 485 звернень упродовж 2022 року). Це пов'язано з розвитком та розгалуженістю мережі представництва Омбудсмана в регіонах України, а ще очікуванням на швидкий, ефективний і справедливий розгляд звернення і відновлення порушених прав. Важливою є роль Омбудсмана в поверненні українців із російського полону, зокрема наших дітей.

3. Микола ОНІЩУК, ректор Національної школи суддів України, президент Світового конгресу українських юристів, народний депутат України IV, V та VI скликань (2002–2007 рр.), міністр юстиції України (2007–2010 рр.), доктор юридичних наук, заслужений юрист України. Активна творча позиція Миколи Васильовича Оніщука проявляється практично у всьому, зокрема в навчальному процесі НШСУ, спеціалізації навчальних програм, у міжнародних комунікаціях, у формуванні відповідної навчальної документації, підготовці навчальних видань тощо. Так, учасники цього річного суддівського форуму були приємно здивовані презентацією фундаментальної книги «Настільна книга судді. Матеріали для розгляду справ про міжнародні злочини», яка була випущена за підтримки Програми USAID «Справедливість для всіх»

в партнерстві з Національною школою суддів України, Верховним Судом та міжнародними експертами з UpRights, Global Rights Compliance (GRC) (за підтримки проекту МАТРА-Україна). Як зауважив керівник програми USAID «Справедливість для всіх» Девід Вон: «Це видання покликане допомогти суддям належно здійснювати правосуддя у справах про воєнні злочини. Адже Україна, її національна судова система вперше зіштовхнулася з проблемою притягнення до відповідальності винних за вчинення воєнних злочинів. Кількість зареєстрованих кримінальних проваджень обчислюється десятками тисяч, і кожне з них потребує як правильної кваліфікації діяння, належного збору та фіксації доказів, так і справедливого судового розгляду та обґрунтування судового рішення».

У цьому році М. В. Оніщук також очолював робочу групу з відновлення конкурсу на краще юридичне видання. Так і було проведено VII Національний конкурс на краще юридичне видання. До його організації залучилися Світовий конгрес українських юристів і Союз юристів України. Була відзначено велика кількість видань та більше ста авторів. Загалом, Оргкомітетом та номінаційними комісіями була проведена значна організаційна, творча і комунікативна робота. Зазначимо й те, що дана подія отримала значну медіану підтримку. Загалом же діяльність М. В. Оніщука спрямована на підвищення статусу й авторитету юридичного фаху та освіти, суддівської зокрема

4. Анатолій ГЕТЬМАН, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академік Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України. Анатолій Павлович Гетьман є провідним українським екологом, відомим педагогом, організатором і керівником провідного вищого юридичного навчального закладу, який він очолює з 26 листопада 2020 року.

Реалізуючи програму розвитку ЗВО на наступні п'ять років, незважаючи на значні виклики, що принесло російське вторгнення на Українські землі, Анатолій Павлович зосередив колектив університету, його структурних підрозділів на

навчальному процесі, здоланні ударів від російської агресії, адже колектив не покинув свій рідний Харків. Навпаки, в університеті було проведено численні наукові, навчальні, методичні, комунікаційні заходи. Також 5 грудня відбулося відзначення 220-ти річчя харківської юридичної школи. Загалом ВНЗ здійснює величезну освітню діяльність, отримуючи міжнародне визнання; за програмою QS World University Rankings by Subject 2024: Law & Legal Studies університет увійшов до ТОП 200 кращих освітніх закладів світу в галузі «Права». А згідно оприлюднених нещодавно результатів університет піднявся на 100 позицій, зайнявши 151 місце серед 200-т університетів світу, що є найкращим результатом з-поміж усіх ЗВО України. Його сусідами в рейтинговій таблиці стали такі відомі та знані університети світу: Sorbonne University (France), University of Bern (Switzerland), Michigan State University (USA), York University (Canada), Stockholm University (Sweden), Tel Aviv University (Israel).

5. Олег ТКАЧУК, вчений секретар Науково-консультативної ради при Верховному Суді, суддя Великої Палати Верховного Суду, доктор юридичних наук, доцент. Його службовий та трудовий шлях відбувся як у більшості суддів. Приємно дивує інше – він є автором декількох монографій та майже сотні праць наукового та науково-методичного спрямування, присвячених проблемам судоустрою, конституційного, кримінального, цивільного, адміністративного судочинства та права, проблемам застосування судами України Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Творчий характер праці судді Верховного Суду сьогодні не дивує, хоча подібним результатом може відзначитися хіба що кафедра або науковий колектив. Привертає увагу й те, що Олег Степанович відшукує у суддівській діяльності ті новації, які вищий судовий орган зумів віднайти та впровадити в свою діяльність. Хоча війна всіх нас поставила в чергу за очікуваннями миру. А як ведеться ще з римських часів, хочеш миру будь готовим до війни. Олег Степанович є одним із прихильників створення в Україні вій-

ськової юстиції. Він оперує чіткою аналітикою, яка спрямовує нашу увагу на те, що щороку суди України вирішують майже чотири мільйони справ, серед яких значну частину відтепер становлять справи про притягнення військовослужбовців до кримінальної та адміністративної відповідальності, справи щодо соціального та правового захисту тих, хто служить в армії, ветеранів війни та членів їхніх сімей. Таких справ кілька сотень тисяч. На думку О. Ткачука, майже триста тисяч документів визначають особливості життя і діяльності значної кількості людей в умовах воєнного стану, перш за все військовослужбовців. Це вкрай необхідні публічні закони і правила для забезпечення захисту України. Також існує ще й нормативна база, яка має гриф обмеженого доступу. Щоб правильно, кваліфіковано тлумачити такі та подібні норми права, визначати критерії відповідальності за їх порушення, забезпечувати права і свободи, соціальний захист мільйона військовослужбовців та сотень тисяч ветеранів війни, має діяти відповідна державна структура – спеціалізований державний юридичний орган, який відповідно до Конституції України повинен захищати права і свободи людини і громадянина (стаття 55 Конституції України). На думку судді, три ланки судів військового правосуддя можуть логічно вписатися в структуру органів державного управління України. Отже, із стадії пропагування думки про військову юстицію, вважає О. С. Ткачук, прийшов час створювати відповідні військові суди, спеціалізувати прокурорів та адвокатів. На третьому році війни така думка заслуговує на увагу і має бути реалізована.

Визначні публікації року

Це улюблена номінація, всіх наших експертів. Й хоча їх участь у створенні рейтингу є суворо анонімною, але літературні та творчі смаки не втаїш. Можна було б не нумерувати назви кращих книг, адже всі вони є надзвичайно цікавими, корисними та цінними. Тим не менше за традицією ми це робимо вже тривалий час. Отже:

1. Перше місце по праву віддано Михайлу Савчину за оригінальний науковий підхід до коментування тексту Конституції України в монографії: Савчин М. В. «Конституція: люди та

інституції (SWOT-коментар)»: монографія. Юрінком Інтер, 2024. 680 с. яка виконана у форматі SWOT-коментаря Конституції України. Коментар переслідує три цілі: по-перше, наскільки приписи Конституції забезпечують інституційну спроможність держави та ефективний і дієвий захист прав людини; по-друге, яка існує юриспруденція Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини та деяких органів конституційної юстиції зарубіжних країн із відповідних питань; по-третє, наскільки адекватно й ефективно розвиваються конституційні принципи в положеннях поточного законодавства. При цьому акцент зроблено на інституційній спроможності держави, яка повинна зосередити достатньо ресурсів задля забезпечення захисту людських прав права та додержання належної правової процедури. Дане видання отримало найвищу оцінку на цьогорічному Національному конкурсі на краще юридичне видання в номінації одноосібні монографічні дослідження.

2. Відзначено підручник нового покоління з глибоким науковим аналізом основних засад галузі митного права, який має велике теоретичне і практичне значення: «Митне право»: підручник / за заг. ред. О. П. Рябченко, Л. М. Дорофєвої. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. 548 с.

Автори Рябченко Олена Петрівна, Дорофєва Лілія Максимівна, Приймаченко Дмитро Володимирович, Сопілко Ірина Миколаївна, Гребельник Олександр Петрович, Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна, Борс Вадим Вікторович, Острович Сергій Ернестович, Яворовський Геннадій Леонідович, Касьян Володимир Вячеславович, Шпак Наталія Анатоліївна.

3. За ґрунтовність видання та високе практичне значення, систематизацію значного обсягу матеріалів у книзі «Міжнародне приватне право. Навчальний посібник. Практикум» / В. О. Ба-

жанов, О. О. Білик-Ромашенко, Т. В. Боднар, Е. М. Грамацький, І. А. Діковська, А. О. Кодинець, О. В. Кохановська, Р. А. Майданик, Л. В. Панова, Ю. Д. Притика, Л. І. Радченко, В. В. Цюра; кер. авт. кол. А. І. Дідковська. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 368 с.

4. За повноту та розгорнуту аргументацію аналізу проблеми безпеки дітей від народження до підліткового віку та переходу до дорослого життя; особливостей безпеки дитини в умовах війни; психологічних аспектів формування особистості у виданні: «Безпека дитини: соціально-правове забезпечення» / За ред. О. М. Бандурки / Х.: Майдан, 2023. 402 с. Автори О. М. Бандурка І. О. Бандурка, Ю. В. Загуменна

5. За здійснений глибокий поста-тейний науково-практичний коментар законодавства про державний кордон

України, роз'яснення порядку застосування міжнародних стандартів у сфері охорони кордону та процедур прикордонного контролю у виданні «Законодавство про державний кордон України: науково-практичний коментар: у трьох томах». За заг. ред. В. С. Нікіфоренка. Хмельницький: Вид-во НА ДПСУ, 2023. Автори В. С. Нікіфоренко, Ю. Б. Курилюк

Замість післяслова
Таким незвичним і, можливо, дещо суперечливим є цьогорічний рейтинг ЮВУ. В ньому поєднується позитивний досвід і бажання вчитися на всьому кращому, що є в усіх нас незалежно від посад, професій та навичок. Одним словом – юристи здатні долати негатив і негативні явища, аби нам лише ніхто не заважає. Миру Вам усім і витримки.

Редакція
«Юридичного вісника України»

Київська міська організація
Союзу юристів України
і Громадське об'єднання
«Центр протидії корупції
та захисту прав людини»